

La intervenció de Víctor Balaguer en la transformació cultural de Vilanova i la Geltrú

Tot i que ja s'ha dit reiteradament, Víctor Balaguer va viure amb la intenció de fer possible un projecte personal llarg i ben construït la complexitat del qual ha fet difícil un apropament imparcial a la totalitat de la seva obra.¹ Crec que el seu és un projecte gairebé unipersonal que va poder desenvolupar perquè, en molts moments, va conuiu en un context favorable. Penso, també, que és un programa de gran abast que, a causa possiblement d'això mateix, no va ser comprès per tothom o bé ell no va ser prou capaç de compartir-lo. Una de les persones que amb més contundència va menystenir la feina de Balaguer és qui ens dóna els paràmetres exactes de la causa de la incomprensió. Diu Manuel de Montoliu: «L'acció d'en Víctor Balaguer ha romàs en la memòria de la posteritat com una agra discordança resultant de l'absurd agermanament de la política i la literatura que ell intentà acomplir. En Balaguer, orador demòcrata i progressista, era en el fons un estrany en el moviment restaurador de la nostra llengua. No sabé veure en els Jocs Florals sinó una mena de Parlament en què els oradors parlaven en vers. Per això, si la seva obra de propagandista del catalanisme literari mereix la gratitud de la posteritat, la seva obra de poeta i de literat fou íntegrament xorca. L'esbullada cabellera i la capa romàntica d'en Balaguer no cobrien sinó un infatigable declamador».² Aparella per una banda política i literatura i per l'altra democràcia i progressisme. L'encerta de ple. No sé com se'n diria avui d'aquesta manera de veure les coses, transversalitat, globalitat?

1. Joan PALOMAS, *Víctor Balaguer. Renaixença, Revolució i Progrés*, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 2004; Montserrat COMAS, *Víctor Balaguer i la identitat col·lectiva*, Catarroja, Afers, 2008.

2. Manuel de MONTOLIU, *Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna*, Barcelona, Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Editorial Pedagògica, 1922, p. 222.

Hauriem de començar a destriar què és estrictament original de Balaguer i què va subscriure d'avantpassats i contemporanis. El seu principal mèrit, amb tota probabilitat, fou la seva capacitat de precipitació d'idees recurrents en desordre. Va saber construir realment el relat que calia. És per això que comença a ser l'hora d'iniciar una tasca de filòleg comparant textos programàtics. I cal dedicar-s'hi filològicament perquè Balaguer aplica la literatura al seu pensament polític i, per tant, fa servir les paraules literàriament perquè s'ajustin amb precisió al sentit del seu discurs. Un mateix argument és utilitzat reiteradament, però amb un simple canvi d'adjectius aconsegueix canviar-ne, també, i radicalment, el sentit. Aquesta pràctica la farà servir tota la seva vida per construir discursos, projectes i equipaments.

L'APLICACIÓ DE L'ESTRATÈGIA A VILANOVA I LA GELTRÚ

L'habilitat retòrica, estilística i sobretot política l'ajudarà a transformar una iniciativa estrictament especulativa (políticament i econòmicament) en un pla cultural de gran abast filantròpic. La ciutat de Vilanova en el darrer terç del XIX es transforma tant urbanísticament com econòmicament però alhora fa una aportació cultural a la resta de Catalunya com potser no havia fet cap altra població abans (això també caldria comprovar-ho, òbviament). Vull dir que potser cap altra va planificar-ho tan explícitament com ho va fer Vilanova de la mà de Balaguer.

El 1879 —a la línia de sortida de la gran transformació de la ciutat— es publica la *Historia de Villanueva* de Josep Coroleu que, com fa notar Casimir Martí a la presentació de l'edició de 1979, vol ser l'alternativa progressista a la del pare Garí de 1860.³ Sembla força possible que la iniciativa parteix de Balaguer mateix i que la introducció de Don Víctor, segons les seves mateixes paraules, «nada tenga de prólogo». Efectivament, perquè aquest pròleg no mira tant de presentar l'obra que ve a continuació com de mostrar-se ell mateix com a constructor de mentalitats segons la definició que sobre això suggereix Peter Burke.⁴ La introducció, doncs, ens serveix de patró per a entendre una de les estratègies balaguerianes més ben elaborades.

Comença amb la seva vinculació personal amb Coroleu mitjançant compromís liberal, la qual cosa va significar l'intent d'harmonitzar «las tradicionales libertades [...] con las ideas modernas, con las corrientes de Europa y con el espíritu de progreso del siglo». Segueix amb la relació de Balaguer amb Vilanova, de la

3. Josep COROLEU, *Historia de Villanueva y Geltrú*, presentació de Casimir Martí, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 1979, pròleg de Víctor Balaguer; Josep Antoni GARÍ STUMELL, *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú*, pròleg de Joan Rius Vila, Vilanova i la Geltrú, Joan Rius Vila, 1963.

4. Peter BURKE, *La cultura popular en la Europa moderna*, Madrid, Alianza Ed., 2005.

qual presentarà la història des dels inicis contextualitzada amb una llarga *marrada* de política general que «no está fuera de lugar en las páginas de un libro consagrado únicamente a cosas de Villanueva y á todo lo que á esta pertenece, conviene y atañe» per afegir tot seguit: «Sea esto un dato más para la historia». Important, perquè indica que vol vincular el paper històric de la vila amb un altre de superior.

El punt de partida el situa el 1872 quan comença de debò la part central i àlgida de l'activitat política de Balaguer i que ell sembla voler lligar —i segurament amb tota la raó— exclusivament a Vilanova. No va ser Don Víctor qui va triar-la, sinó que els seus amics el van triar a ell. No és aquí el lloc ni el moment, però una hora o altra caldrà fer un estudi detingut del que vol dir perquè és realment complex i sobretot perquè situa, com veurem, la petita ciutat de Vilanova en un pol polític gens menyspreable. Existeix prou informació per a seguir fil per randa l'estratègia política de comerciants i empresaris per a la transformació dels territoris del sud del Llobregat un cop consolidats els negocis entorn de l'exemple barceloní.⁵ En la població, segueix, Balaguer diu haver trobat el seu únic amor, la pàtria; la seva única fidelitat, la dinastia de la llibertat. Una llibertat que només és segura dins un ordre.

La part dedicada a la ciutat l'acaba amb una declaració d'intencions: «Aquí soy de todos, de todos sus intereses, de todas sus legítimas aspiraciones, de todas sus necesidades» i després d'enumerar tot el que ha fet pel seu país i per Vilanova diu: «me doy por satisfecho y abandono la crítica de mis actos a la severa justicia de mis amigos y a la recta imparcialidad de mis adversarios». El 26 d'octubre de 1884 al final del discurs inaugural de la Biblioteca Museu deia: «Entrego este instituto á la consideración y vigilancia de mis amigos, á la lealtad y buena fé de mis adversarios, y tambien, tambien, á la justicia y á la imparcialidad de mis enemigos». Entremig, cinc anys i l'aparició dels «enemigos».

La Vilanova situada entre el mar i la muntanya la representa com a recol·lectora dels productes de la terra amb una mà i, amb l'altra, com a comercialitzadora per a lliurar-los al mar vers regions llunyanes per a glòria i progrés de la seva agricultura i la seva indústria. Li correspon, doncs, el comerç. A Sabadell li havia assignat en un altre llibre la legítima i històrica capitalitat de la indústria.⁶ Segons ell, Vilanova aparenta una vila petita «Pero no, Villanueva es antigua» i deu la seva fundació a «D. Jaime, el conquistador, la gran figura de la patria aragonesa y de la patria catalana». Vilanova, en tota la seva història, prossegueix, no ha fallat mai al crit de defensa de les llibertats públiques.

5. Montserrat COMAS, «125 anys de què?», *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer* (Vilanova i la Geltrú) (2009), p. 29-38.

6. Víctor BALAGUER, *Guía de Barcelona a Tarrasa, por el ferro-carril*, Barcelona, Impr. Nueva, de Jaime Jepús y Ramon Villegas, 1857.

Aquest no-pròleg acaba atorgant a la població un paper contributiu a la construcció de Catalunya perquè «no hay pueblo ninguno por insignificante que sea ó parezca, cuya historia no pueda ser útil y hasta necesaria para escribir luego la general de la patria y la universal de la humanidad y de sus progresos». Això ho ha fet ja Vilanova com ho demostra la *Historia* de Coroleu. Una història que es publica just quan s'inicia el procés refundador que determinarà la idiosincràsia dels vilanovins del segle xx.

Aquest esquema és exactament el mateix que havia aplicat des dels anys quaranta als articles de premsa, poemes, etc., fins a escriure les *Bellezas de la historia de Cataluña* (1853), la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* (1860-1863) i *Las calles de Barcelona* (1865-1866). Un corpus fabricat per a justificar la procedència històricament democràtica del poble català predestinat a lluitar per la seva llibertat individual i els seus interessos, dins el marc espanyol. Uns textos molt elaborats retòricament per a transformar les ideologies o mentalitats, com s'acaba de dir més amunt. Durant aquests primers anys, a tall d'exemple, els cabdills medievals es transformaren en líders liberals i la Corona d'Aragó esdevingué un estat federal.

RECEPCIÓ I TRANSFORMACIÓ DEL RELAT

Així, doncs, la causa balagueriana té uns moments determinants per a la història de Vilanova que el depassen cronològicament i que poden organitzar-se cíclicament: 1872, les bases; 1884, la culminació; 1908, inici de la decadència; 1915, el xoc; 1924, aniversari del naixement; 1931-1936, intent de recuperació i final del primer cicle; 1949, canvi de rumb i inici del segon cicle.

El 1872, ja s'ha dit, és l'any que Balaguer mateix posa com a punt de partida. La correspondència confirma que el seu mentor i director de la campanya al districte vilanoví és Ramon Estruch, a qui el fundador retrà públic reconeixement al moment d'inaugurar la Biblioteca Museu. Amb gran habilitat Don Víctor sap fer-li acceptar, al començament exacte de la seves relacions i com a contrapartida, els principis bàsics de construcció cultural (entesa globalment) per a la ciutat. Aquell any es fan les primeres passes per a la transformació urbanística i de comunicació i això vol dir: planificació d'un projecte d'eixample més que destacable i construcció i arribada del tren. La majoria dels implicats en aquell primer moment es mantindran durant tot el procés al costat de Balaguer. En paral·lel i en aquests mateixos anys a Vilanova s'unifiquen els ateneus, hi ha millores en equipaments com l'escorxador, etc.

1884. Els esdeveniments es van succeint l'un darrere l'altre; els col·lectius i el particular balaguerià. La Biblioteca Museu representa per a Balaguer la construcció física i real de la seva quimera que, a més, procura deixar de forma ben explícita a la població. És la conclusió del treball de pràcticament tota una vida.

Hem dit més amunt que tenia la capacitat de precipitar les idees i els projectes que suraven en la història. Segurament, doncs, és conscient que l'edifici cultural que ell pretén és possible gràcies als fonaments que, al segle XVIII, van posar la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i la Junta de Comerç i als que, ja al XIX i sense gaire coordinació, van sorgir de múltiples iniciatives de dins i de fora de Barcelona, entre les quals destaquen, per la seva incidència social futura, l'Ateneu Català/Barcelonès i el Centre de Lectura de Reus. Ell, fent una volta de cargol institucional més gran, hi afegeix la Biblioteca Museu Balaguer.

Els documents ens demostren que cal entendre-ho com el primer projecte de construcció de la Biblioteca i Museu Nacional. Segons el bibliotecari Joan Oliva en una carta a Don Víctor de l'agost del 1886, Eduard Toda el qualifica de Museu Nacional de Catalunya.⁷ D'aquí —Biblioteca Arús amb voluntat estrictament municipal— caldrà saltar ja a la Biblioteca de Catalunya.

1908. És l'any en què es confirma que l'ajut que fins aleshores havia rebut de la Diputació s'acaba definitivament. El president de la fundació vilanovina escriu a Prat de la Riba per exposar-li la greu situació econòmica en què es troben i que s'ha vist agreujada a causa «de la falta de la subvenció que la Exma. Diputació tan dignament presidida por V. E. acordó suprimir en 1907». Se li acaba a ella i també a moltes altres entitats perquè Prat de la Riba i els seus col·laboradors havien iniciat una altra via de recuperació. El canvi de cicle català ja ha començat. És aleshores quan Vilanova desapareix del mapa cultural per entrar a l'espai dels llimbs. L'any 1981 Oriol Pi de Cabanyes es preguntava per què la Junta del Patronat va decidir buscar refugi a l'Estat i no pas a la Mancomunitat. Aquesta és una de moltes possibles respostes.⁸

1915. Tot consolidat. L'enginyer i historiador vilanoví Albert Tubau planteja una qüestió molt interessant quan estableix una relació entre el retard en l'electrificació de la ciutat i el fet de disposar, des de 1886, d'il·luminació urbana amb llums de gas malgrat que, des del 1902, la Pirelli era a ciutat precisament per a fabricar cables elèctrics. Podem intentar, per aquest mateix camí, fer un paral·lisme en el camp dels equipaments culturals i preguntar-nos si l'anticipació en la creació d'una biblioteca i d'un museu va deixar-la al marge de la moderna planificació cultural de Catalunya.

Per això, és interessant considerar la posició que davant la Biblioteca Museu van tenir personatges tan estretament vinculats al moviment noucentista de Prat de la Riba com Enric Cristòfor Ricart, Josep Francesc Ràfols o Rafael Sala.

7. «Es una verdadera felicidad poseer una institucion como la nuestra. El Sr. Toda la llama: "Museo Nacional de Cataluña"», Epistolari Oliva, núm. 384 (21 agost 1886), Biblioteca Museu Balaguer.

8. Oriol Pi de CABANYES, «Notes sobre el Noucentisme a la Costa de Ponent», *Bulletí de la Biblioteca Museu Balaguer* (Vilanova i la Geltrú) (1981).

L'any 1915 surt la revista quinzenal *Themis*⁹ impulsada pels mateixos que acabem d'esmentar. Al primer número, sota la definició d'intencions (tals com «que l'afany de bellesa cívica, arribi a ésser per als nostres conciutadans un hàbitat d'espiritual ascensió») comença una petita sèrie de cinc cartes a un desconegut de Rafael Sala que són una llarga reflexió sobre l'actitud dels vilanovins i el paper que en aquell moment li pertoca a la Biblioteca Museu Balaguer.

El títol del conjunt és explícit: «Surge et ambula», el lema que hi ha al frontispici de l'edifici i que li serveix d'excusa per a dir que, en l'estat en què es troba el museu, més valdria posar-hi el de la porta de l'infern de la *Divina comèdia*, «Lasciate ogni speranza voi ch'entrate». Tot seguit, però, es queixa que corre la brama que la Biblioteca Museu, a Vilanova, no interessa a ningú, la qual cosa nega amb rotunditat: «alguns n'hi ha que protesten, no per mesquina malvolença o antipaties personals, sinó sentint l'entusiasme mateix en què s'inspirà la fundació del Museu, entusiasme contagiats als qui després hi aportaren sa col·laboració». Pensa, doncs, que és possible acomodar iniciatives passades a les futures. Una perspectiva ben diferent a la que, des de Barcelona, tenien els planificadors.

Segueix: «A Vilanova [...] tenim una Biblioteca-Museu-Balaguer que fa tristes de veure: sembla una botiga d'algun drapaire, d'aquells que tu i jo ens hi aturàvem al sortir de classe, cercant-hi alguna ganga» i la contrasta amb la reacció popular davant un dels projectes estrella de la Comissió de Monuments de la Diputació de Barcelona: «Hi ha qui s'oposa a l'enderrocament del Castell de la Geltrú; en canvi fa temps que estan enderrocant la Biblioteca Museu Balaguer i tot-hom calla. Lo que podria i deuria ésser un centre de cultura (força falta que'ns fa) ho converteixen en centre d'incultura, en lloc a propòsit per a tecs de casament». A la segona carta s'hi diuen coses com: «A nostre entendre, la Biblioteca Museu Balaguer no és d'uns quants particulars que puguin fer i desfer sense consultar-ho a ningú, que puguin esmerçar diners sense preguntar-ho a ningú, que l'hagin de fer servir al sol objecte de lluir-se davant d'un foraster i de donar-se importància. Si el reglament els ho permet això, és perquè anava destinat a persones de més talla que algunes de les que hi ha ara, les quals no haurien necessitat estímuls exteriors per a fer són deure i més que són deure» i remarca que «tornem a recordar que la Biblioteca és de Vilanova, és del poble que tindria de protestar quan els que contragueren l'obligació de fer-la caminar pel camí del seu engrandiment, comenten semblants atropells».

Els retrets als membres de la Junta del Patronat són intensos i diversos. A la quarta carta destria la direcció de la crítica, que no busca adreçar-se a la gent de Vilanova, on «existeix un veritable corrent de simpatia i amor vers la institució», tot i que cal ser conscients que a causa d'aquesta deixadesa això s'ha anat esvaint.

9. *Themis* (Vilanova i la Geltrú, Impremta Social) (1915-1916).

L'agraïment al fundador s'ha perdut «per l'incuria tan vergonyosa que destrueix el pervindre dels pobles, per la por als mals de cap [...] s'ha deixat passar l'oportunitat de testimoniar a en Balaguer lo que verdaderament se li deu i l'agraïment fondíssim que deu tenir Vilanova per la confiança que suposa la deixa que li feu». L'acaba amb un repàs als monuments o records urbans dedicats als prohoms vilanovins per fer notar: «Sols el gran home que sap fer la més generosa i dignificadora caritat espiritual, l'home visionari d'un pervindre de magnífica ascensió se veu sens aquesta coronació d'una gran carrera, el monument, que és la concreció de la glòria davant la posteritat».

Finalment apareix el nucli: segons Sala, la Junta justifica la sollicitud d'ajut a l'Estat per poder mantenir la independència de certs «ideals autonomistes». Tot plegat «passionetes de política de campanar». El jove pintor Rafael Sala decideix passar a l'acció i proposa un canvi de la Junta del Patronat, en la manera d'intervenir de l'Ajuntament i en la necessitat de canviar també el director del Museu. S'avança en el temps i proposa crear una Associació d'Amics del Museu que, a més de procurar-li beneficis, podria aconseguir la introducció del préstec a la biblioteca, la qual cosa serviria «per saber si es conserva efectivament el rest d'autonomia de que tant se vanten els autors de l'entrega a l'Estat».

Vull remarcar el fet que aquest grup intenta no trencar amb el que hi ha, sinó ben al contrari: procurar transformar-ho. Ho vull remarcar perquè la tendència general en aquell moment és construir de nou. El desprestigi definitiu de Balaguer encara no havia arribat a Vilanova.

1924. Ja hem vist què en deia Montoliu el 1922. Carles Capdevila des de *La Revista de Catalunya* s'afegeix a l'opinió d'aquest. Per ell, el tret principal de Balaguer era «l'exaltada adoració d'ell mateix». I novament, enmig de dures crítiques a la seva personalitat, encerta, com Montoliu, el motiu del rebuig: «Balaguer [...] veia en el renaixement una palanca poderosa per fer triomfar el seu ideal de llibertat, postulant que a la llibertat individual hi corresponia la llibertat d'autodeterminació de les agrupacions ètniques naturals. [...] Balaguer, doncs, fou el primer perfecte autonomista de l'Espanya gran. Això fou i és la seva glòria innegable i el motiu de la ruïna del seu prestigi».¹⁰

Aquest text és del desembre, el mateix mes que a Vilanova es va celebrar una processó cívica en homenatge a Balaguer que va finalitzar amb una ofrena floral, tal com mostren les fotografies. Ara bé, des de la revista catòlica *La Defensa* van fer campanya contra aquesta mena de manifestació perquè les constitucions sinodals prohibien parlaments i ofrenes cíviques als cementiris. Demanen, doncs, una oració per al sufragi de la seva ànima.

10. Carles CAPDEVILA, «Les grans figures del Renaixement de Catalunya. Víctor Balaguer», *Revista de Catalunya* (Barcelona) (desembre 1924).

A la manifestació, segons la crònica del *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial*, hi van assistir alumnes de les escoles, autoritats locals i públic en general. Ventosa i Roig va llegir el text de Joaquim Basora, president de la Biblioteca Museu, on deia: «Parlar de Balaguer [...] sense fer la més petita menció de la seva obra capdal [*sic*], del Museu,¹¹ que, tant com els seus escrits l'immortalitza, [...] és entelar i ennegrir amb el mutisme, la llum immaculada, el Casal de la nostra cultura [...] és treure tota la importància a la Fundació Balagueriana, deixant-la de recó, com si per la seva insignificància no valgués la pena de parlar-ne. I això de restar importància, amb fins perversos, al nostre Museu, cap bon vilanoví ho deu fer, i si ho fa, que renegui abans de la seva pàtria i es tregui dels seus llavis impurs el sagrat nom de Vilanova, per no ésser digne de pronunciar-lo, ni de portar-lo».¹²

És a dir, tot es mantenia encara al mateix lloc on havia començat: amb els prejudicis dels sectors catòlics més conservadors que el 1884 no van voler assistir a la inauguració. El descrèdit creixent de Balaguer entre la intel·lectualitat catalana possiblement va tancar-se definitivament aquell any.

1931-1936. El març de l'any 1930 a la Casa de Premsa de Barcelona es feia un homenatge a Balaguer que es va voler considerar com el primer de la commemoració del Centenari del Romanticisme. Hi van assistir representants del Círcol Artístic, de la Biblioteca Museu Balaguer i de la Lliga Cervantística. Va ser un acte artísticoliterari amb recital de poesia i cant inclosos. El *Diari de Vilanova* ho va recollir.

El 1931, arran del 30è aniversari de la seva mort, el periòdic republicà vilanoví *El Carrer* llança la idea de commemorar l'aniversari de la mort del fundador:

S'ha esdevingut el xxx aniversari del qui fou En Víctor Balaguer, aquella ànima gran, que tan va estimar la nostra vila i que tan féu per ella dotant-la de la tan preuada Institució que porta llur nom, la qual fa que en tots moments recordem aquella dita que mantes vegades havia expressat que Vilanova no és terra d'aduladors, però, en tenia prou i d'això se'n sentia orgullós que en els seus dies d'angoixa pogué comprovar com aquest poble que tan aimava estava en tots moments al seu costat.

Sense veure la llum primera a Vilanova fou qui més ha fet per ella; casos com aquests són contadíssims arreu del món, i a casa nostra on sembla que aquesta figura tan exemplar podia haver servit d'estímul i guiatge per a continuar l'obra per ell començada i sorgir patricis, homes de mitjans econòmics que ho realitzessin, però no ha estat així salvat d'algunes excepcions.

11. Segurament és una indirecta als de *La Defensa*, que no en parlen perquè sempre van considerar la Biblioteca Museu reducte de maçons i altres perversitats.

12. *Butlletí de l'Associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i Geltrú: Portaveu de l'Associació* (Vilanova i la Geltrú) (1923-1932).

Siguin doncs, aquestes ratlles, per recordar una vegada més el deure de gratitud que tenim envers aquest gran patrici, cridant cada u de nosaltres de portar un gra de rosa [sic] a la Institució per ell començada, temple obert al culte de l'art i de les lletres que serà la manera més eloqüent d'honorar la memòria del polític honrat, de l'escriptor i de l'home de pensa espiritual que malgrat la distància que ens separa, és viu i ho serà sempre mentre hi hagi cors que puguin agrair la gratitud. Eduard Egea.¹³

Encara destil·la la proximitat del record d'un Balaguer real, passejant pels carrers de la vila.

El febrer de 1934 es van convocar les famoses eleccions municipals que van capgirar tantes coses i no he estat capaç, per ara, de trobar cap altra referència. Amb tot, el mateix autor que el 1931 demanava un record per a Balaguer, reclama ara el compromís ciutadà per a la commemoració del cinquantenari de la inauguració de la Fundació, la qual hauria de comptar amb la iniciativa de l'Ajuntament. Ho planteja com un deure d'un poble culte. Finalment el 21 de juliol es crea una comissió amb regidors (un dels quals és qui havia llançat la idea —val la pena tenir-ho en compte—) i representants d'entitats. El primer pas, fer i repartir un manifest entorn de l'esdeveniment. Hi col·labora Ràdio Vilanova. Decideixen demanar una subscripció popular per a fer una làpida; i tot plegat es planteja com un «plebiscit d'homenatge a Víctor Balaguer». Es fan, a més, uns segells de correus a càrrec de Damià Torrents. La subscripció tindrà, diuen, «el doble mèrit d'un plebiscit popular d'homenatge envers la Institució Balagueriana i, al propi temps, augmentarà els mitjans econòmics per al seu sosteniment». Sembla que l'ànima de tot plegat fou l'ajudant de bibliotecari Ferran Gonzàlez, protagonista temps a venir de depuracions i altres maldecaps.

En un article al *Diari* Joan Ferrer-Vidal deia: «En aquests temps actuals en què arreu s'usa i abusa del mot "cultura", convindria que aquesta fos una mica més efectiva encara que no se'n parlés tant, convindria que tots tinguéssim ben present que la Biblioteca Museu Balaguer té caràcter popular i que sapiguéssim copsar plenament en aquest qualificatiu la voluntat del seu il·lustre fundador. [...] "Surge et ambula". Aixeca't i camina. [...] Aixeca't també, poble de Vilanova. Imita aquest noble casal... Procura estimar-lo cada dia una mica més.» Hi afegeix que dins aquelles parets hi trobarà els camins per millorar l'esperit. I que és aquest el veritable homenatge a Balaguer.

Val la pena remarcar que la iniciativa en bona part prové del sector federalista de la ciutat. A falta d'informació pertinent sembla com si en aquests moments hi hagués voluntat política de recuperar la institució i en bona part es demostra amb l'activitat que hi va dur a terme Joan Ventosa i Roig. L'intent de commemorar el

13. *El Carrer* (Vilanova i la Geltrú) (15 gener 1931).

cinquantenari de la inauguració no va arribar a fer-se perquè la data de l'aniversari s'escau el 26 d'octubre; només havien passat vint dies del dia 6.

El cicle queda simbòlicament clausurat amb el text que apareix al *Butlletí de Defensa Local* del 14 de setembre de 1936 «Los museos del pueblo», on l'autor anònim, després de lloar els museus i les nacions que els han fomentat, es mostra satisfet perquè s'estan creant museus amb les obres d'art expropiades als rics per apropar-les a tothom. Acaba dient:

En Villanueva no tenemos el trabajo de crearlo [el museo] porque un hombre benemérito Víctor Balaguer, adelantándose a su tiempo levantó un templo de cultura popular. Por esto murió el gran patricio odiado por la clerigalla y por todos los reaccionarios.

¡¡Pueblo trabajador!! Cada vez que pases ante la fachada del museo, cuando recorras las amplias salas del mismo —que en breve seran abiertas de nuevo— dedica un recuerdo al fundador, porque Balaguer, al facilitar la cultura al pueblo, fue de los que abrieron el camino del porvenir.

1949. Les vicissituds econòmiques i polítiques viscudes fins aquest any serien motiu de molts debats i estudis, però és indiscutible que l'arribada al capdavant del Museu Balaguer de Martín Almagro i els seus col·laboradors canvià radicalment el sentit social i polític que Víctor Balaguer havia donat a la institució. El discurs es desmunta i es compensa amb l'arribada de diners i excel·lents col·leccions de pintura. La consolidació d'aquest projecte, ja al tombant dels anys seixanta, va comptar paradoxalment, o potser finalment, amb la col·laboració d'aquells joves que l'any 1915 es queixaven de l'estat lamentable de la Biblioteca Museu. Ni ells ni ningú no s'hauria pogut resistir a l'encant de la situació. Tot va canviar.

El **2010**, arran de la commemoració del 125è aniversari, no hauríem de descartar que s'hagi iniciat el tercer cicle. L'efemèride ha obligat a la revisió i reflexió històriques el resultat de les quals sembla voler-nos situar al punt d'origen, única manera possible de poder exercir correctament de mediadors entre els motius inicials i la funció actual.

MONTSERRAT COMAS GÜELL
Biblioteca Víctor Balaguer